

Uit: 'Proloog', *De eeuwigheid verzameld. Helene Kröller-Müller (1869-1939)*

Eva Rovers

Augustus 1911. Starend naar het plafond van haar kale ziekenhuiskamer voelde Helene zich een oude vrouw. Ze was pas tweeënveertig, maar de kwalen en kwaaltjes die haar al maanden plaagden, hadden haar alle levenslust ontnomen. Ondanks de slaappoeders die ze nam, bezorgde vooral buikpijn haar vaak doorwaakte nachten. De pijn was zo aanhoudend, dat ze de vakantie op haar Veluwse landgoed grotendeels in bed had moeten doorbrengen.

Drie dagen lang was ze onderzocht in het Amsterdamse Diaconessenziekenhuis. De diagnose die ze zojuist te horen had gekregen, was beangstigend. Op zakelijke toon had de arts haar verteld dat op de röntgenfoto's gezwellen waren te zien, die, wanneer ze niet zouden worden verwijderd, levensgevaarlijk waren. Ze zou een zware operatie moeten ondergaan, wilde ze kans maken op genezing. Helene had geen verdere toelichting nodig gehad. Zonder aarzeling had ze ingestemd met de ingreep. Tot verbazing van de arts was een lang, overredend gesprek niet nodig. Ook een gesprek van de dokter met haar man Anton had Helene resoluut afgewezen. Het was volgens haar geen reis naar Amsterdam waard, maar ze had de arts beloofd dat ze haar echtgenoot zou vertellen wat er stond te gebeuren.

Nu was ze terug op haar kamer, de woorden van de arts nog nagalmend in haar hoofd. Het was merkwaardig hoe snel de noodzaak van al die dingen die ze nog meende te moeten doen, verbleekte in het licht van haar eigen sterfelijkheid. Slechts een paar voornemens bleven nog over. Ze wilde met haar jongste zoon Bob de beloofde reis door Zeeland maken, haar net getrouwde dochter wilde ze ervan overtuigen haar echtgenoot te volgen naar Argentinië en uiteraard moest een aantal financiële zaken rond haar erfenis geregeld worden.

Terwijl ze dit alles de revue liet passeren, drong zich een ander idee aan haar op. Het was een gedachte die ze niet eerder had durven toelaten, omdat zij te groots was, te ambitieus. Niettemin had deze gedachte haar achtervolgd sinds ze in het voorjaar de Duitse mecenas Karl Ernst Osthaus had ontmoet. Of beter gezegd: sinds ze zijn verzameling moderne kunst en zijn museumhuis had gezien, waarmee hij de industriestad Hagen een culturele impuls wilde geven. Zelf had ze afgelopen vier jaar ook een indrukwekkende collectie aangelegd. Toen ze Osthaus ontmoette, bezat ze zelfs al meer schilderijen van de omstreden Vincent van Gogh dan hij, terwijl deze jonge verzamelaar in Duitsland de eerste was geweest die Van Goghs werk had durven kopen. Enige jaloezie had ze niet kunnen onderdrukken toen ze besepte dat haar gastheer erin was geslaagd zijn verzameling te verheffen boven de status van een persoonlijke hobby. Dat was wat zij ook had gewild, maar als vrouw had zij zichzelf nooit in staat geacht zo iets te kunnen volbrengen.

Ondanks dat gebrek aan zelfvertrouwen koesterde ze het verlangen om wat wezenlijks na te laten. Vroeger had ze gedacht dat te kunnen bereiken door de opvoeding van haar kinderen. Ze had grote verwachtingen van hen gehad, maar zoals wel vaker met zulke verwachtingen het geval is, leidden deze slechts tot even zo grote teleurstellingen. Haar drie zoons legden weinig interesse aan de dag voor school, laat staan voor intellectuele ontwikkeling. En haar dochter, wel behept met een scherpe geest, koos ervoor zich geheel aan haar aanstaande gezin te wijden. Allen waren zij hun eigen leven gaan leiden, wars van

de hooggestemde idealen van hun moeder. De hoop via haar kinderen iets van zichzelf na te laten, had Helene dan ook grotendeels opgegeven. Maar nu ze de dood in de ogen keek, beseftte ze dat ze ook op een andere manier haar gedachtegoed kon laten voortleven.

Toen Anton haar de volgende dag kwam ophalen, vroeg ze hem niet direct naar huis te rijden, maar met haar naar het badhotel in Baarn te gaan. Daar maakten ze een lange wandeling door de lommerrijke omgeving. Weg uit het beklemmende ziekenhuis en eindelijk weer in de vrije natuur, voelde Helene zich herleven. Zonder omhaal vertelde ze haar man dat ze een levensgevaarlijke operatie moest ondergaan en dat ze besloten had om haar verzameling aan Nederlandse musea te schenken, mocht ze komen te overlijden. Maar belangrijker was het plan dat ze had opgevat als ze de operatie zou overleven. In dat geval wilde ze haar collectie verder uitbreiden en onderbrengen in een eigen museum, dat ze zou nalaten aan de Nederlandse bevolking. Als haar kinderen haar gedachtegoed niet lieten voortleven, dan zou ze daar zelf wel voor zorgen. De verzameling die ze tot nu toe had samengebracht was het ideale instrument om dat doel te verwezenlijken. 'Dan zou het over honderd jaar al zijn een interessant monument van cultuur, een groote les hoe ver aan innerlijke beschaving een koopmansgezin uit het begin der eeuw 't zou hebben gebracht. Het zou een museum zijn zoo natuurlijk & levend als het tot nog toe niet was vertoond'.

De vrouw die in augustus peinzend in het ziekenhuis lag, verliet in november datzelfde ziekenhuis als een vrouw met een missie. Vanaf dat moment zouden Helenes kunstaankopen elkaar in adembenemend tempo opvolgen. Er brak een tijd aan waarin zij Picasso's en Mondriaans kocht, zoals andere dames zich hoeden en handtassen aanmaten. Jaren waarin zij na drie dagen in Parijs te zijn geweest, naar huis terugkeerde met vijftien schilderijen van Vincent van Gogh, een kunstenaar die voor de Eerste Wereldoorlog nog maar door een select gezelschap van liefhebbers op waarde werd geschat.

Ook voor de museumplannen werden kosten noch moeite gespaard. Architecten van naam, onder wie Peter Behrens, Ludwig Mies (later: Van der Rohe) en H.P. Berlage, kregen de opdracht om een museumhuis te ontwerpen. Maar zonder succes. Juist de samenwerking met deze architecten zorgde ervoor dat Helene Kröller-Müller steeds zelfbewuster werd, waardoor ook haar veeleisendheid groeide. Het gevolg was dat de heren stuk voor stuk werden ontslagen. Uiteindelijk vond ze in Henry van de Velde de architect die haar museum zou bouwen. Met de uitvoering van zijn plannen voor een megalomaan museum werd in 1921 begonnen. Maar toen de eerste fundamenten waren gelegd, sloeg het noodlot toe. Het is aan Helenes vastberadenheid te danken dat in 1938 – een jaar voor haar dood – het Kröller-Müller Museum alsnog kon worden geopend. Maar de prijs die zij daarvoor betaalde, was hoog.

De eeuwigheid verzameld. Helene Kröller-Müller (1869-1939)

Auteur: Eva Rovers

Uitgever: Uitgeverij Bert Bakker

Circa 600 pagina's

ISBN-10: 9035135512

ISBN-13: 9789035135512